

Nr 4 (28)/ZIMA 2012

Kwartalnik edukacyjno-informacyjny Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie

Chałupa została zdemontowana w 1995 roku i posiada inwentaryzację architektoniczną wraz z dokumentacją etnograficzną oraz dokumentację rozbiórkową i fotograficzną. ródła etnograficzne zawierają wiele informacji oraz rysunków detali, które można wykorzystać przy rekonstrukcji obiektu.

Zabytkowa drewniana chałupa w osadzie „Dybul”, należąca ongiś do młynarza, pochodzi z drugiej połowy XIX w. Zbudowano ją na planie prostokąta, wzdłuż osi wschód – zachód. Jest budynkiem szerokofrontowym z wejściem usytuowanym w ścianie wzdłużnej; symetrycznym – drzwi umieszczono mniej więcej w połowie długości ściany, dwutraktowym.

Ściany wzniesione w konstrukcji sumikowo-łatkowej nakryte są dwuspadowym dachem o krokwiowo-płatwiowej więźbie. Plan podziału wnętrza obejmuje centralnie położoną sieni przedzieloną komorowym kominem oraz po jednej izbie i jednym alkierzu po obu stronach sieni. Są to cechy charakterystyczne dla budownictwa wiejskiego południowej Wielkopolski. Budynki tego typu można

Główne prace nad elewacją zewnętrzną dziewiętnastowiecznej chaty zostały zakończone na początku grudnia 2012 r. (fot. R. Sorek)

Rekonstrukcja dziewiętnastowiecznej chałupy

spotkać w wielkopolskich muzeach etnograficznych pod odkrytym niebem.

Bez wątplenia ponowny montaż budynku w miejscu pierwotnej lokalizacji jest krokiem ze wszech miar trafnym. Możliwość zrekonstruowania chałupy łącznie z trzcinowym pokryciem dachu i jej wnętrza nawet z pierwotnymi elementami systemu ogniowo-grzewczego zachęca do prac w tym kierunku. Obie te płaszczyzny działania są zgodne z zasadami praktyki muzealnej, stosowanej w muzeach typu skansenowskiego.

Dziewiętnastowieczna proveniencja budynku pokazuje wysoce poziom ówczesnej sztuki ciesielskiej. Budowniczowie stosowali technikę użytkową, której wyuczili się tradycyjną drogą międzypokoleniowych transmisji lub podczas nauki zawodu niekoniecznie w ramach rodzinnych przekazów. Dzisiaj znajomość odwiecznego rzemiosła wydaje się być coraz bardziej „potrzebna zupełnie do niczego”. Zdecydowaną większość prac przy różnego rodzaju dawnych łączeniach wykonują maszyny. A dlaczego maszyny? Aby maksymalnie uprościć to, co kiedyś było kunsztem, maestrią,

wręcz trudną dziś do zrozumienia i akceptowania oraz zdecydowanie skrócić czas pracy – wszak czas to pieniądz. Wystarczy zaprogramować maszynę i wcisnąć enter.

Ale nie tylko znajomość warsztatu ciesielskiego decydowała o tym, że dawne drewniane budownictwo wiejskie było strukturą długiej egzystencji i przetrwało do naszych czasów. Ważna też była, a może nawet ważniejsza, cała sfera magiczno-obrzędowa, która przy pomocy specyficznych działań miała zapewnić powstającej konstrukcji i ludziom mającym w niej zamieszkać ochronę przed złymi mocami i pomyślność. Oczywiście ten system jako całość już dawno odszedł w zapomnienie, a jedynie jego pojedyncze elementy pełnią swoją zredukowaną do minimum funkcję, jak choćby tzw. wiecha.

Z etnograficznego punktu widzenia ciągłości kulturowej między pierwowzorem a jego współczesnym przedstawieniem jest niewiele. Jej pojedyncze segmenty zachowały się jedynie w kilku sferach, niekoniecznie się przenikających i uzupełniających. Dlatego też termin rekonstrukcja zamieniłbym na reaktywację. Drewnianej

[cd. str. 3]

Etapy rekonstrukcji chałupy: wykonanie fundamentu i komina... (fot. R. Sorek)

...odtworzenie ścian zewnętrznych... (fot. R. Sorek)

...i postawienie wywiazki. (fot. R. Sorek)

Sezon zimowy w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie zapowiada się pracowity. W tym okresie zostanie zrekonstruowana zabytkowa chata na tzw. „Dybulu”, postawiona będzie również wiata turystyczna na polanie parkowej. Co więcej zostanie wzniesiona odłownia w Pokazowej Zagrodzie Zwierząt oraz wydzielone będą nowe miejsce na kwarantannę.

Oprócz tego zakończone zostaną prace redakcyjne nad czterema wydawnictwami OKL, które już w grudniu ukażą się drukiem. Wśród publikacji znajdzie się piąte wydanie „Kulturotwórczej roli lasu”, wzbogacone o nowe treści i ryciny oraz drugie wydanie albumu „Świętemu Hubertowi Cześć!”, poszerzone również o nowe ilustracje.

W salach wystawowych Muzeum Leśnictwa otwarte zostaną dwie wystawy fotografii przyrodniczej autorstwa Krzysztofa Frydla – nadleśniczego z Nadleśnictwa Kaliska oraz fotografie lekarza z Warszawy – Andrzeja Jarząbskiego.

Dla sympatyków Ośrodka zorganizowany będzie koncert operowy zatytułowany:

„Komedia à la Mozart”, w którym wystąpią soliści Teatru Wielkiego w Poznaniu. Z okazji Bożego Narodzenia oraz Nowego Roku rozstrzygnięty zostanie konkurs na kartkę świąteczną.

Okres zimowy to także czas sporządzania szczegółowych planów na następny rok, opracowywania nowych pomysłów wydawniczych, edukacyjnych, wystawienniczych, rewaloryzacyjnych i ochronnych.

Zachęcam do odwiedzin oraz aktywnego udziału w wydarzeniach kulturalnych i oświatowych naszego Ośrodka oraz do rekreacji w parku-arboretum.

Z okazji zbliżającego się Nowego Roku pragnę złożyć wszystkim czytelnikom i turystom odwiedzającym naszą placówkę życzenia: Wiele radości, pogodnych dni i pozytywnych zdarzeń w 2013 roku.

Benedykt Roźmiarek
Dyrektor Ośrodka Kultury Leśnej

J. Frankowski

Nadchodzące wydarzenia

Konkursy!!!

Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie zaprasza do udziału w ogólnopolskim konkursie na scenariusz zajęć i karty pracy pt.: „Użytkowanie przyrody nie jest złe”.

OKL organizuje projekt „Nalewki – trunki dla zdrowia i przyjemności. Nalewki z leśnych owoców i kwiatów”.

Projekt będzie obejmował wystawę, warsztaty i turniej nalewek.

Zapraszamy do udziału

Szczegóły na stronie
www.okl.lasy.gov.pl

Zapraszamy

Wystawy stałe w Muzeum Leśnictwa:

„Kulturotwórcza rola lasu”
„Dzieje leśnictwa w Polsce”
„Spotkanie z lasem”

„Diorama – grąd środkowoeuropejski w aspekcie wiosennym”
„Diorama – świerczyna borealna w aspekcie zimowym”
„Gatunki leśne z Czerwonej Księgi”
„Technika leśna”, „Ochrona lasu”

Wystawy czasowe w Muzeum Leśnictwa:

„Mistyka natury”
wystawa twórczości Barbary Wrembel (do 31 stycznia 2013 r.)
„Ekslibris” ze zbiorów Ryszarda Wagnera (do 31 stycznia 2013 r.)
„Motywy przyrodnicze na tekstyliach”
wystawa ze zbiorów Muzeum Historii Przemysłu w Opatówku (do 31 stycznia 2013 r.)
Malarstwo Krzysztofa Lewicza (do 31 marca 2013 r.)
OPTAL® 2012 (do 31 marca 2013 r.)

Zajęcia terenowe dla dzieci i młodzieży prowadzone w parku-arboretum:

„Ślady i tropy zwierząt”
„Śsaki leśne”
„Dziuple, budki i ich mieszkańcy”

Zajęcia muzealne dla dzieci i młodzieży prowadzone w Muzeum Leśnictwa:

„Warsztaty zdobienia drewna”
„Budowa warstwowa lasu”
„Gatunki leśne z Czerwonej Księgi”
„Zagrożenia lasu”

Informacje dotyczące zajęć:

tel. (62) 761-50-45,
e-mail: okl@okl.lasy.gov.pl

Gminny Uniwersytet Trzeciego Wieku w Gołuchowie dziękuje

Ośrodek Kultury Leśnej od początku istnienia Gminnego Uniwersytetu Trzeciego Wieku (GUTW) w Gołuchowie wspiera go w zakresie edukacji przyrodniczo-ekologicznej. Współpraca ta trwa już od stycznia 2012 r., a plany na lata kolejne pokazują, że partnerstwo układać będzie się równie pomyślnie.

Wykład dla studentów GUTW na temat żubrów przeprowadził Zbigniew Kusza, z-ca dyrektora OKL (fot. P. Ortell)

Sekcja zdrowia, rekreacji i ekologii GUTW zaplanowała, iż jednym z zadań będzie gruntowne poznanie zasobów przyrodniczo-muzealnych i historii gołuchowskiego parku. Zagadnienia te – w zasadzie w całości – realizowali członkowie dyrekcji i merytoryczni pracownicy Ośrodka. Słuchacze GUTW w oparciu o zbiory i prezentacje multimedialne zapoznawali się (na siedmiu zajęciach) z zagadnieniami dotyczącymi zadań OKL i jego historii (wykład Benedykta Roźmiarki, dyrektora OKL) oraz z kulturotwórczą rolą lasu (prezentował Konrad Bul, kierownik Działu Muzealnego). Ponadto zgłębiali wiedzę z zakresu przyrodniczych podstaw leśnictwa i ochrony gatunków zwierząt, a także zapoznali się z obowiązującymi w tym względzie dyrektywami Unii

Europejskiej (wykład Barbary Czołnik, kierownika Działu Edukacji i Informacji, członka Naukowego Zespołu Doradczego GUTW w Gołuchowie). W ochronę żubra w Europie i Polsce oraz w historię gołuchowskiej zagrody zwierząt szczegółowo wtajemniczył Zbigniew Kusza, zastępca dyrektora Ośrodka. Osobliwości gołuchowskiego parku przedstawił Stanisław Czołnik, kierownik Działu Parkowego.

Oprócz tematów programowych słuchacze Gminnego Uniwersytetu, rekrutujący się z całej gminy (ok. 50 osób), nie tylko zapoznali się z zagadnieniami przyrodniczymi, ale też z nietuzinkowymi ludźmi Ośrodka. Poznali m.in. Piotra Chwalińskiego, który pobudzał ich wyobraźnię opowieściami o swoich wyprawach do Rosji, Kirgizji i Namibii.

W prowadzeniu i organizowaniu zajęć, a także z nowymi propozycjami, wychodzili naprzeciw nam pracownicy OKL: Joanna Zalejska-Niczyporuk, Natalia Tomkowiak, Patryk Ortell, Alicja Antonowicz i Adam Kozyra.

Wacław Majchrzak
Przewodniczący Rady Programowej GUTW

Spotkanie z Barbarą Czołnik zaowocowało poszerzeniem wiedzy na temat lasów w Polsce i gatunków zagrożonych (fot. P. Ortell)

Imiona dla gołuchowskich żubrów

Po raz kolejny w Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie rozstrzygnięto konkurs na „Imiona dla żubrów”. Uroczystość nadania imion gołuchowskim podopiecznym odbyła się 29 października 2012 r. w Pokazowej Zagrodzie Zwierząt OKL.

Choć gołuchowska zagroda nie należy do największych (może pomieścić 8-10 żubrów), to w bieżącym roku liczba jej mieszkańców znacznie się powiększyła. Za sprawą narodzin trzech żubryków, stan pogłowia zwiększył się do 12 sztuk. I to właśnie dla tych trzech maluchów na przełomie września i października ogłoszono konkurs na imiona.

Konkurs ten z roku na rok cieszy się coraz większą popularnością. Do tegorocz-

Uroczystość otworzył Benedykt Roźniarek, dyrektor Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

z naszej najbliższej okolicy: z Kalisza, Poznania, Jarocina i oczywiście z Gołuchowa.

W konkursie wzięło udział 256 osób oraz grupa uczniów z klasy V Zespołu Szkół w Dłużynie, Redakcja Teleskopu, pracownicy Ambasady RP w Tokio oraz grupa członków Szczecińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

Konkurs przebiegał w dwóch etapach. W pierwszym zostały wyeliminowane imiona,

które już wcześniej zostały zgłoszone do Księgi Rodowodowej Żubrów. Do drugiego etapu zakwalifikowało się 319 nazw zaczynających się na litery „Po”, które nie były jeszcze nadawane żubrom. I tylko te propozycje określone były brane pod uwagę podczas konkursu.

Komisja konkursowa pod przewodnictwem Benedykta Roźniarka, dyrektora Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie, zebrała się 17 października br. i dokonała wyboru imion dla całej trójki żubrzątek. Starsza krowa, urodzona 27 sierpnia, została nazwana **Polonka**. Propozycję tę na-

desłała Pani Genowefa Waliszewska z Kalisza. Młodszą żubrycę (urodzoną 2 września) nazwano imieniem zaproponowanym

Laureaci konkursu Olga i Filip Fabjańscy umieszczają tabliczkę z imieniem żubra (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

nej edycji nadesłano 964 propozycje imion (do zeszłorocznej zgłoszono 774 imiona). Pomysły, jak nazwać żubryki, napłynęły do Ośrodka z całej Polski. Były listy m.in. z: Warszawy, Suwałk, Katowic, Gdańska, Opola, Wrocławia. Nie zabrakło propozycji

Laureaci konkursu wraz z rodzicami; od lewej: Genowefa Waliszewska, Filip Fabjański (obok jego ojciec) i Olga Fabjańska (obok jej matka) (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

Pani Genowefa Waliszewska podczas umieszczania tablicy w gołuchowskiej zagrodzie zwierząt (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

przez rodzeństwo Olgi i Filipa Fabjańskich z Odolanowa – **Polesia**. Byk (urodzony 23 czerwca) będzie nosił imię **Polanin**. Pomysł na takie imię złożyła Pani Bogusława Żuber z Poznania.

Uroczystość nadania imion odbyła się pod koniec października 2012 r. w zagrodzie zwierząt Ośrodka Kultury Leśnej. Wzięli w niej udział laureaci konkursu, pracownicy Ośrodka oraz młodzież ze szkolnego klubu „Żubrzyk” z Gimnazjum w Gołuchowie. Po otwarciu wydarzenia i odczytaniu protokołu konkursowego nagrodzeni umieścili tabliczki z imionami żubrów na pamiątkowej tablicy, która znajduje się na terenie zagrody. Laureaci konkursu z rąk dyrektora Ośrodka otrzymali nagrody i dyplomy, a na zakończenie zwiedzili Pokazową Zagrodę Zwierząt oraz Muzeum Leśnictwa w „Oficy”.

Joanna Zalejska-Niczyporuk

Rekonstrukcja dziewiętnastowiecznej chałupy

[cd. ze str. 1]

chałupie zostanie przywrócone muzealne życie i znajdzie swoje miejsce w strukturze edukacyjnej Ośrodka Kultury Leśnej. Część zostanie wykorzystana na pokazanie dawnej kancelarii leśniczego. Znajdzie się tam również ekspozycja poświęcona pszczelarstwu, połączona z plenerową prezentacją różnych rodzajów uli. Dodatkowym walorem lokalizacji budynku w miejscu pierwotnego posadowienia jest umieszczenie w ciągu spacerowym w kierunku pokazowej zagrody zwierząt.

Krycie dachu strzechą (fot. R. Sorek)

Jerzy Adamczewski

Tablicę z imieniem trzeciego młodego żubryka zawiesili uczniowie z klubu „Żubrzyk” z Gimnazjum w Gołuchowie (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

Leśny tenis

Już po raz XIII pracownicy Lasów Państwowych zmagali się w rozgrywkach tenisa stołowego zorganizowanych przez Krajową Sekcję Pracowników Leśnictwa NSZZ „Solidarność”.

Od 15 do 17 listopada 2012 r. 52 zawodników z 13 drużyn wystawionych przez Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych walczyło o puchary w grach indywidualnych, podwójnych (deblu) oraz w grupie VIP, która była reprezentowana przez 5 zawodników. Gospodarzami turnieju był Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie oraz Nadleśnictwo Taczanów, a wszystkie mecze odbywały się w sali sportowej przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Gołuchowie.

Zawody rozpoczęły się od spotkania kapitanów drużyn z organizatorami tur-

Otwarcie turnieju (fot. J. Wróbel-Mróż)

nieju oraz z sędziami, podczas którego został przedstawiony system rozgrywek oraz rozstawienie zawodników z pierwszej 16-ki i rozlosowanie pozostałych.

W pierwszym dniu rozgrywek, do południa, zawodnicy mieli okazję zapoznać się z działalnością Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie, zwiedzić Muzeum Leśnictwa, park-arboretum oraz Pokazową Zagrodę Zwierząt. Była to część edukacyjna tego turnieju, bo już popołudniu rozpoczęły się pierwsze mecze. Rozgrywki zainaugurowali gracze indywidualni.

W uroczystości otwarcia brali udział (od lewej): Benedykt Roźmiarek, dyrektor OKL, Zbigniew Kuszlewicz, przewodniczący SZNOŚiL NSZZ „Solidarność”, Zbigniew Kusza, zastępca dyrektora OKL, Janusz Ruda, zastępca nadleśniczego Nadleśnictwa Taczanów, Ewa Powązka-Chojnacka, nadleśniczy Nadleśnictwa Taczanów, Henryk Piskunowicz, zastępca dyrektora RDLP w Poznaniu (fot. J. Wróbel-Mróż)

W drugim dniu zmagania, o godzinie 9¹⁵, nastąpiło uroczyste otwarcie turnieju, na które przybyli Henryk Piskunowicz – zastępca dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu, Ewa Powązka-Chojnacka – nadleśniczy Nadleśnictwa Taczanów, Benedykt Roźmiarek – dyrektor OKL, Zbigniew Kusza – zastępca dyrektora OKL oraz organizator, Zbigniew Kuszlewicz – pomysłodawca turnieju, a zarazem zawodnik, przewodniczący Sekretariatu Zasobów Naturalnych, Ochrony Środowiska i Leśnictwa NSZZ „Solidarność”.

Po uroczystym rozpoczęciu nastąpiło wznowienie zawodów. Do południa odbyły się mecze deblowe i mecze grupy VIP, a popołudniu znów rozgrywki indywidualne.

W sobotę, ostatniego dnia zmagania turniejowych, rozegrane zostały mecze o miejsca od 1 do 12. Pojedynki były bardzo pasjonujące i zacięte. W meczach tych każda piłka i każdy zdobyty punkt były bardzo waż-

ne zarówno w klasyfikacji indywidualnej, jak i drużynowej. Zawodnicy dawali z siebie wszystko – niestety mistrz może być tylko jeden.

Po trzech dniach zmagania w grach indywidualnych:

I miejsce wywalczył **Roman Skrzekut** – reprezentujący RDLP Białystok,

II miejsce zajął **Andrzej Świerczek** – RDLP Szczecinek,

III miejsce – **Piotr Rogowski** – RDLP Toruń.

W grach deblowych:

I miejsce zajęli **Ryszard Kulak** i **Edward Treszczyński** – RDLP Wrocław,

II miejsce przypadło dla debla **Andrzej Świerczek** i **Zbigniew Kuszlewicz** – RDLP Szczecinek,

III miejsce wywalczyli **Piotr Brylewski** i **Jarosław Musiał** – RDLP Poznań.

W klasyfikacji drużynowej:

I miejsce przypadło zespołowi z **RDLP Szczecinek**,

II miejsce dla **RDLP z Radomia**,

III miejsce na podium zajęła drużyna z **RDLP Katowice**.

Uroczystego wręczenia pucharów dokonali zaproszeni goście oraz fundatorzy pucharów.

Uroczyste wręczenie nagród (fot. J. Wróbel-Mróż)

XIII Mistrzostwa Polski Pracowników Lasów Państwowych w Tenisie Stołowym zostały zamknięte odegraniem przez sygnalistów myśliwskich „Koniec polowania”.

Adam Kozyra

Pomagamy kasztanowcom

Z pomocą kasztanowcom, w piątek 24 września br., do Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie przybyła młodzież z zaprzyjaźnionych szkół. Akcja grabienia liści pod kasztanowcami została zorganizowana po raz dwunasty. Uczniowie, którzy pretendują do odznaki „Honorowy Opiekun Miejsce Przyrodniczo-Cennych Gołuchowa” zakasali rękawy i ostro ruszyli do pracy.

Nieprzypadkowo liście grabione są właśnie pod tymi drzewami. W opadłym listowiu zimują poczwarki szrotówka kasztanowcowiaczka. Kiedy wiosną zmieniają się w dorosłe osobniki, wydadzą na świat kolejne pokolenia. Z jaj rozwiną się żarło-

Uczniowie z Gimnazjum nr 2 w Kaliszu podczas akcji (fot. J. Wróbel-Mróż)

czne larwy, żywiące się liśćmi kasztanowców. Konsekwencją tego będzie brązowienie i przedwczesne opadanie liści. Ograniczenie liczby

poczwerek przyczynia się zatem do ratowania tych pięknych drzew. Tę prostą metodę: grabienia i palenia liści, stosuje się w całej Polsce. Dzięki uczniowskiej pomocy, kasztanowce z roku na rok zyskują na swej atrakcyjności.

W tegorocznym gołuchowskim grabieniu udział wzięli gimnazjaliści z miejscowej szkoły, młodzież z Gimnazjum nr 2 i 3 w Kaliszu oraz dzieci z Zespołu Szkół w Szadku. Pomoc współpracujących z Ośrodkiem Kultury Leśnej szkół jest nie do przecenienia. Stu czterdziestu uczniów pokazało na co ich stać. Zebrali kilkadziesiąt worków liści. Serdecznie im dziękujemy.

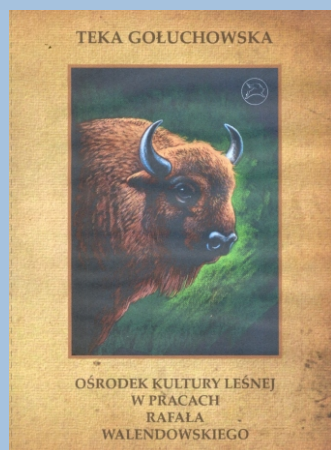
Alicja Antonowicz

Nowości wydawnicze

„Teka gołuchowska. Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie w pracach Rafała Walendowskiego” to zbiór szesnastu reprodukcji akwarel i pastel autorstwa Rafała Walendowskiego umieszczonych w sztywnej, eleganckiej teczce. Na pracach tych ukazane są walory przyrodnicze i krajobrazowe gołuchowskiego parku. Zawiera także architekturę XIX-wiecznej rezydencji, nad którą pieczę sprawuje Ośrodek.

„Leśni wolontariusze” autorstwa Joanny Wróbel-Mróż to szósta z kolei broszura edu-

cyjna dla dzieci z cyklu „Las – czy go znasz”. Zawiera krótkie opisy wybranych zwierząt leśnych, które sprzyjają leśnikom podczas ich pracy w lesie. Zamieszczone teksty okraszone są licznymi rysunkami i zadaniami do samodzielnego wykonania przez czytelnika.

„Informator Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie” autorstwa Barbary Czołnik to przewodnik po Ośrodku. Zawiera szereg przydatnych turystycznie informacji, a także historię OKL i stan obecny. Znajdują się w nim krótkie opisy XIX-

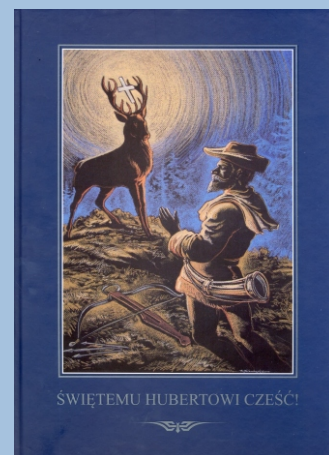
-wiecznych obiektów, parku-arboretum oraz zagrody zwierząt. Jest to pozycja wznowiona i poszerzona m.in. o aktualne osiągnięcia, opisy wyremontowanych zabytkowych budynków i ofertę edukacyjną.

„Kulturotwórcza rola lasu” to publikacja ukazująca las jako źródło inspiracji twórczej. Jej autorami są Jerzy Wiśniewski i Bohdan Kiełczewski. Zawiera przykłady wpływu przyrody, a w szczególności lasu, na malarstwo, rzeźbę, architekturę, muzykę, literaturę oraz sztukę ludową i zdobniczą nie tylko w Europie, ale i na świecie. Podaje również wzory inspiracji otaczającym nas środowiskiem pochodzące z mitologii antycznej i słowiańskiej, a nawet z epok prehistorycznych. Jest to wydanie piąte, poszerzone.

„Świętemu Hubertowi Cześć!” autorstwa Jerzego Adamczewskiego jest to drugie wydanie albumu fotograficznego ukazującego kult patrona myśliwych i leśników – św. Huberta. Książka została poszerzona o 186 nowych ilustracji. Obecnie zawiera 407 zdjęć kapliczek z wizerunkiem patrona. Opublikowane obiekty pochodzą z nadleśnictw z terenu całej Polski.

Joanna Zalejska-Niczyporuk

Konkurs na „Kartkę Bożonarodzeniową”

W Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie 28 listopada br. rozstrzygnięto konkurs plastyczny na „Kartkę Bożonarodzeniową”.

Konkurs ten skierowany był do uczniów szkół podstawowych klas IV-VI z okolic Gołuchowa. Zgłoszono 55 kartek świątecznych formatu A4. Jury konkursowe pod przewodnictwem Benedykta Roźniarki, dyrektora OKL, oceniło prace i wybrało laureatów konkursu.

Przy wyłanianiu najlepszych prac brana była pod uwagę zgodność z kryteriami konkursowymi, wartość plastyczna i artystyczna kartki. Jury zwracało również uwagę na samodzielność wykonania, pomysłowość oraz oryginalność nadesłanych propozycji.

Rozstrzygnięcie konkursu i wręczenie nagród odbyło się 11 grudnia 2012 r. w sali muzealnej w „Powozowni”, gdzie prezentowane są wszystkie nadesłane na konkurs prace.

Redakcja

Wystawa prac pokonkursowych (fot. P. Ortell)

Wyniki konkursu:

I miejsce – Olga Górska, klasa V b, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

II miejsce – Jagoda Radzińska, klasa V b, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

III miejsce – Weronika Skowrońska, klasa VI, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie.

Wyróżnienia:

- Nikola Zmyślona, klasa IV, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Nikola Błaszczyk, klasa IV, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Zuzanna Walendowska, klasa V a,

Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Kamil Ziółkowski, klasa V, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Kacper Melka, klasa V, Szkoła Podstawowa w Kucharach,

- Aleksandra Marcinkowska, klasa V, Szkoła Podstawowa w Jedlcu,

- Julia Paprzycka, klasa V a, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Weronika Skowrońska, klasa V b, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Natalia Kieliba, klasa V a, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Martyna Grochowicka, klasa IV, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

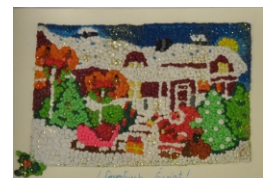
- Michał Witeczak, klasa V b, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

- Wiktoria Kaczmarek, klasa V b, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie,

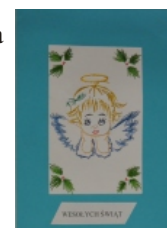
- Klaudia Winiecka, klasa VI, Szkoła Podstawowa w Jedlcu,

- Aldona Jarzab, klasa IV, Szkoła Podstawowa w Kucharach,

- Marika Chojnicka, klasa V a, Szkoła Podstawowa w Gołuchowie.

I miejsce

II miejsce

III miejsce (fot. P. Ortell)

Wydarzenia

W Ośrodku Kultury Leśnej w Gołuchowie 19-20 listopada br. odbyło się XVI Walne Zebranie Delegatów Krajowej Sekcji Pracowników Leśnictwa NSZZ „Solidarność” (fot. J. Zalejska-Niczyporuk)

Z okazji Mikołajek, 6 grudnia br., uczniowie z klas IV-VI Szkoły Podstawowej w Gołuchowie na warsztatach zorganizowanych przez Ośrodek wykonali ozdoby choinkowe. Dekoracje te zostały później zawieszane przez młodzież na drzewku bożonarodzeniowym w budynku administracyjnym „Kasa” (fot. P. Ortell)

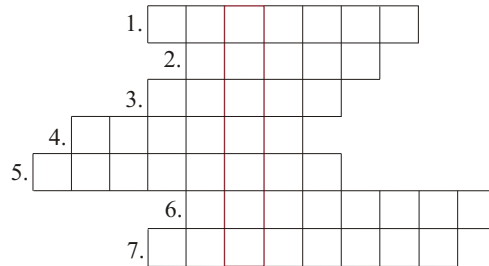
W dniach 7-9 grudnia 2012 r. na terenie OKL odbywało się szkolenie z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej dla studentów z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Byli to studenci zrzeszeni w Kole Leśników Wydziału Leśnego tejże uczelni (fot. P. Ortell)

W sali kolumnowej „Powozowni” 7 grudnia br. miał miejsce koncert zatytułowany Komedio à la Mozart, podczas którego soliści Teatru Wielkiego zaprezentowali komediową twórczość Wolfganga A. Mozarta oraz zabawne fragmenty różnych oper (fot. R. Kostka)

Krzyżówka

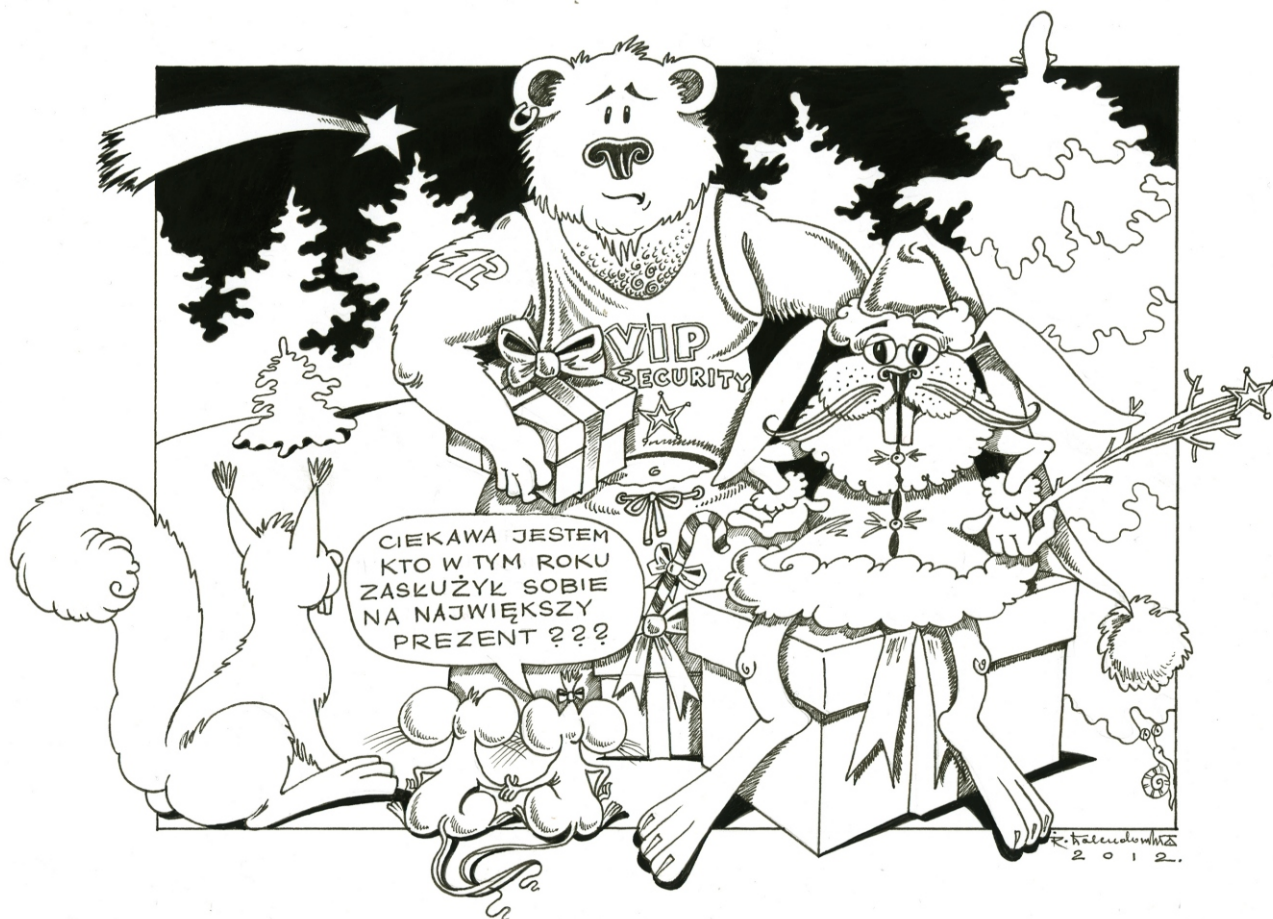
Rozwiąż krzyżówkę, a dowiesz się, jakie gatunki drzew używane są na choinki bożonarodzeniowe oraz z jakich gatunków roślin robimy stroiki i ozdoby świąteczne. Hasło – to drzewo iglaste nie nadające się na choinkę. Czy wiesz dlaczego?

- Krzewinka o białych, kulistych owocach; półpasożyt rosnący na gałęziach drzew. Na wigilię zawieszamy ją pod sufitem lub nad drzwiami.
- Najbardziej pospolity w polskich lasach gatunek drzewa (czasem krzewu) iglastego.
- Rodzimy gatunek tego pięknego drzewa iglastego, o szyszkach sterzających do góry, to pospolita. Znana jest również z naszych ogródków obcego pochodzenia jednobarwna.
- Najczęściej używane drzewko na choinki.
- Nie jest to rodzimy gatunek drzewa iglastego, ale świetnie czuje się w naszym klimacie. Jest potężnym drzewem – w swoim środowisku naturalnym (w Ameryce Północnej) może osiągać nawet 100 m wysokości.
- Jedna z sosen o miękkich i cienkich igłach skupionych po 5. Pochodzi z Ameryki Północnej. Często spotykana w parkach i ogrodach.
- Potocznie mówimy na to drzewo tuja od jego łacińskiej nazwy (Thuja).

Rozwiązanie krzyżówki: 1. jemioła, 2. sosna, 3. jodła, 4. świetła, 5. dupletka, 6. wejnika, 7. żywotnik

HUMOR

Wydawca: Ośrodek Kultury Leśnej, ul. Działyńskich 2, 63-322 Gołuchów, tel./faks (62) 761-50-45, 761-50-46, www.okl.lasy.gov.pl, e-mail: okl@okl.lasy.gov.pl

Redakcja: Barbara Czolnik – redaktor naczelny, Alicja Antonowicz, Joanna Zalejska-Niczyporuk

Stała współpraca: Rafał Walendowski

Opracowanie i skład: Joanna Zalejska-Niczyporuk

Fotografie: Alicja Antonowicz, Rafał Kostka, Patryk Ortell, Rafał Sorek, Joanna Wróbel-Mróż, Joanna Zalejska-Niczyporuk

Korekta: Katarzyna Wawrzków

Druk: Zakład Poligraficzny Super Print, ul. Kaliska 67, 63-300 Pleszew

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

ISBN 83-922141-2-9 ISSN 1897-3906

Orlik grubodzioby – *Aquila clanga* (Pallas, 1811)

Występowanie

Orlik grubodzioby to jeden z pięciu gatunków orłów właściwych występujących w naszym kraju. Jest najrzadszym i najsłabiej poznany gatunkiem orla w Europie.

Areal jego występowania rozciąga się od północno-wschodniej części Europy szerokim pasem aż do południowej Syberii i Mandżurii. Izolowane populacje występują w północnych rejonach Iranu i Indii oraz w Kazachstanie. Jest na całym tym terenie gatunkiem rzadkim. Wielkość populacji lęgowej oceniana jest na około 3000 par. W Polsce gniazduje obecnie tylko i wyłącznie na bagnach w Kotlinie Biebrzańskiej w liczbie około 15-20 par. Dodatkowo kilka kolejnych ptaków tworzy pary mieszcane z orlikiem krzykliwym.

W latach 60-tych XX wieku i w 1981 r. jedna para prawdopodobnie gniazdowała na Lubelszczyźnie, a w 1959 r. znany był przypadek gniazdowania pary na Bukowym Berdzie w Bieszczadach.

Kotlina Biebrzańska jest najdalej na zachód wysuniętym obszarem występowania populacji lęgowej orlika grubodziobego. Pomimo znacznego w ostatnich latach wzrostu intensywności badań terenowych, od kilkunastu lat brak informacji o lęgach orlika grubodziobego spoza Kotliny Biebrzańskiej.

Orlik grubodzioby jest ptakiem wędrownym. Na zimowiska odlatuje IX-XI, przylatuje natomiast III-IV. Opuszczając swe tereny lęgowe migruje na zimę do północno-wschodniej Afryki oraz na Bliski Wschód. Niektóre ptaki zimują nawet w południowej i zachodniej Europie.

Cechy gatunku

Orlik grubodzioby to średniej wielkości ptak drapieżny. Długość ciała wynosi 60-70 cm, a rozpiętość skrzydeł – 155-180 cm. Może osiągnąć masę ciała 1700-2300 g. Samiec jest nieco mniejszy od samicy.

Ptak ten ma dziób mocny, hakowaty, czarniawy. Na ciemnej głowie widoczne są żółte zajady. Nogi orlika są silne, opierzone aż po żółte palce, zakończone potężnymi szponami. Jego ubarwienie jest ciemnobrunatne z lekkim połyskiem. Na tym tle wyróżniają się pokrywy nadogonowe, których część jest biaława. Szata młodych ptaków jest jaśniejsza z jasno-żółtymi cętkami na skrzydłach. Ubarwienie ptaków dorosłych osiąga w wieku 4 lat.

Orlik grubodzioby jest bardzo bliskim krewnym gnieźdzącego na tym samym obszarze orlika krzykliwego. Te dwa gatunki są tzw. gatunkami bliźniaczymi, trudnymi do odróżnienia po cechach zewnętrznych. Na granicach zasięgu tych gatunków dochodzi do tzw. hybrydyzacji (krzyżowania się), w wyniku czego występują lęgi mieszane. Młode z takich związków mają wygląd pośredni, a ich rozróżnienie wymaga specjalistycznych analiz DNA.

Ciekawostki

Odbijające się na początku okresu rozrodu loty tokowe są wspaniałym widowiskiem. Krążąc w spiralach, ptaki wznoszą się na dużą wysokość, by następnie ze złożonymi skrzydłami spadać ku ziemi, eleganckim manewrem przyhamować spадanie i rozpocząć toki od nowa.

W latach 1989-1996 znaleziono w Polsce 28 gniazd orlika grubodziobego, w tym 14 na olszy czarnej, 9 na brzoście omszonej oraz po jednym na dębie szypułkowym, lipie drobnolistnej, osice i świerku. Wyjątkowo jedno gniazdo było umieszczone na ziemi.

Od 1992 r. polsko-niemiecka grupa ornitologów zapoczątkowała intensywne badania całej biebrzańskiej populacji or-

Aby móc odróżnić orlika grubodziobego od orlika krzykliwego potrzeba pewnej wiedzy i doświadczenia w obserwacjach ptaków w terenie. Orlik grubodzioby (zwłaszcza duże samice) jest nieco większy od orlika krzykliwego, ma także bardziej zwartą sylwetkę i szersze skrzydła, a jego ogon często wydaje się krótki. Kolorystyka orlika grubodziobego jest ciemniejsza – nieraz sprawia wrażenie czarnego. Jego lotki zdają się jaśniejsze niż reszta skrzydła, podczas gdy orlik krzykliwy ma lotki ciemniejsze, wyraźnie kontrastujące z jasnym kolorem pokryw skrzydłowych. U orlika grubodziobego jasne nadogony jest bardziej kontrastowe niż jego krewniaka. W locie – patrząc od dołu – orlik grubodzioby jest jednolicie ciemnobrunatny, podczas gdy u orlika krzykliwego uwidacznia się kontrast prawie czarnych lotek od nieco jaśniejszych pokryw podskrzydłowych.

Biotop

Orlik grubodzioby gnieździ się przede wszystkim w dużych kompleksach leśnych, najczęściej w liściastych i mieszanych, szczególnie tam, gdzie znajdują się również tereny podmokłe i zbiorniki wodne. Wybiera tereny z reguły nizinne, można go też

lik grubodziobego i orlika krzykliwego. Badano biologię, zagrożenia, a także migrację ptaków, co przyczyniło się do lepszego poznania tego rzadkiego orla. Dzięki nadajnikom satelitarnym można śledzić trasy wędrówek, miejsca zimowania i żerowania. Z dotychczasowych informacji wiadomo, że ptaki lecą na zimowiska kilka tygodni. Niektóre z nich zatrzymują się na południu Europy, inne lecą do Egiptu, Sudanu, Izraela. Dziennie orliki pokonują blisko 350 km. Dzięki monitoringowi populacji z wykorzystaniem telemetrii satelitarnej uzyskano informacje potrzebne do lepszej i skuteczniejszej ochrony tych ptaków.

Na str.: www.orlikgrubodzioby.org.pl można zobaczyć film z gniazda orlika

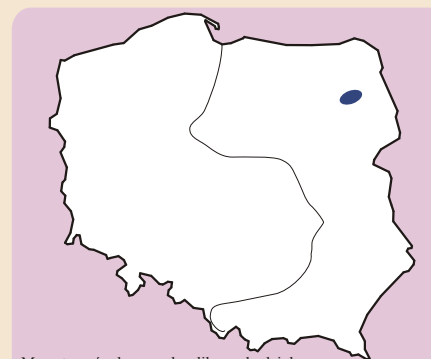
Orlik grubodzioby w środowisku naturalnym (fot. arch. OKL)

spotkać na terenach zalewowych rzek, na dużych bagnach i łąkach, a nawet na obszarach rolniczych.

Gatunek ten utrzymał się w Polsce tylko w typowych dla siebie biotopach – na terenach rozległych bagien doliny rzecznej.

Pożywienie

Ten stosunkowo duży ptak drapieżny żywi się głównie drobnymi gryzoniami i niedużymi młodymi ptakami. Dodatkowo zjada również gady i płazy, a także ryby, owady, nie gardzi też padliną. Największe jego ofiary to ptaki wielkości kaczki.

Mapa terenów lęgowych orlika grubodziobego w Polsce (źródło: „Ilustrowana encyklopedia zwierząt Polski”, Carta Blanca, Warszawa 2009)

grubodziobego.

Informacja z 22 marca 2012 r., ze strony: <http://www.orlikgrubodzioby.org.pl> [dostęp: 2012-04-04]:

„Rzadkie orliki grubodziobe lecą już nad Biebrzę! Wiemy o tym, ponieważ lecą z nadajnikami satelitarnymi, w których wyposażyliśmy je latem 2011. W ten sposób będziemy mogli śledzić ich losy nawet przez kilka lat. Małe urządzenie, ważące około 30 gram, zamocowane jest na grzbiecie ptaka za pomocą teflonowych tasemek. Taki „niepozorny plecaczek” zasilany energią słoneczną zbiera informacje poprzez system nawigacji satelitarnej – GPS, a potem, łącząc się z satelitą Argos przekazuje nam te informacje poprzez aplikacje internetowe.”

Rozmnażanie

Przylot orlika grubodziobego z zimowisk na lęgowiska w Kotlinie Biebrzy następuje w kwietniu, niekiedy już w marcu. Po tokach orliki przystępują do budowy gniazda i składania jaj. Orlik wyprowadza jeden lęg w roku. Samica składa najczęściej 2 jaja (niekiedy tylko 1 lub wyjątkowo 3), które oboje rodzice wysiadują na zmianę przez 42-44 dni. Młode przychodzą na świat w odstępach kilku dni. Przeżywa tylko jedno pisklę, prawie zawsze jest to ten osobnik, który wykluł się jako pierwszy. Młode zwane „Kainem” aktywnie prześladowa rodzeństwo „Abla” (Kain i Abel – biblijne postacie, synowie Adama i Ewy), które wkrótce ginie i jest zjadane przez rodziców, a delikatniejsze fragmenty służą do karmienia pozostałego przy życiu pisklaka. Zjawisko to nazwano kainizmem i powszechnie występuje u kilku innych gatunków zwierząt. Młode orlika uzyskują lotność po około 2 miesiącach od przyjścia na świat i stają się samodzielne po upływie kolejnego miesiąca.

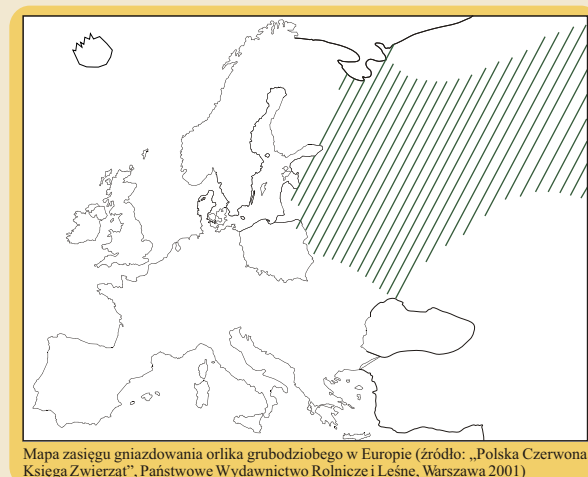
Gniazda

Gniazda są zwykle zlokalizowane w głębi niedostępnych lasów i prawie wyłącznie na drzewach liściastych. Użytkowane są najczęściej przez kilka sezonów. W wyniku niepokojenia lub utraty lęgu ptaki budują nowe gniazdo w rewirze, który zajmują przez wiele lat.

Gniazdo jest owalne, zbudowane z grubych gałęzi, wyścielone drobnymi pędami, kawałkami kory, liśćmi i trawą. Brzegi gniazda wyłożone są świeżymi gałązkami. Orlik grubodzioby zakłada gniazdo zwykle na starym drzewie blisko pnia, na wysokości kilkunastu metrów. Niekiedy zajmowane i rozbudowywane są gniazda innych ptaków drapieżnych.

R. Walendowski, Orlik grubodzioby (akwarela)

Zagrożenia

Główne zagrożenia dla orlika grubodziobego stwarzają:

- melioracje terenów bagiennych (osuszanie torfowisk), wyręby lasów w dolinach rzecznych (m.in. nad Biebrzą),
- zabijanie ptaków podczas ich wędrówek, m.in. w Albanii, Libanie, Syrii i na Ukrainie,
- napowietrzne linie energetyczne,
- stosowanie środków chemicznych używanych do zwalczania gryzoni i owadów, zwłaszcza na terenach zimowiska.

Pewnym zagrożeniem dla populacji biebrzańskiej orlika grubodziobego są także wielkopowierzchniowe pożary, wynikające z umyślnego podpalania łąk i torfowisk. Ich następstwem jest silna ekspansja lekkonosiennych drzew i krzewów, zwłaszcza wierzb, osiki i brzozy, a w konsekwencji zarastanie dotychczas bezleśnych terenów torfowiskowych.

Ostatnio wykazano, że ważnym czynnikiem wpływającym na zanikanie krajowej populacji orlika grubodziobego jest krzyżowanie się z pokrewnym gatunkiem – orlikiem krzykliwym.

Ochrona

Orlik grubodzioby podlega ochronie gatunkowej. Na mocy tego prawa specjalną ochroną strefową zostały też objęte sta-

nowiska lęgowe orlika: całoroczną – w promieniu 200 m od gniazda, oraz okresową (w terminie od 1 marca do 31 sierpnia) – w promieniu 500 m od gniazda.

Działania ochronne zmierzające do zwiększenia stanu populacji orlika grubodziobego to:

- ochrona siedlisk oraz przeciwdziałanie przekształcaniu obszarów leśnych, łąkowych i bagiennych,
- renaturalizacja (przywracanie do pierwotnego stanu) przekształconych i zniszczonych siedlisk (głównie przesuszonych torfowisk),
- wprowadzanie w rolnictwie i leśnictwie technologii przyjaznych środowisku,

- tworzenie alternatywnych miejsc lęgowych dla ptaków (budowa sztucznych gniazd),
- ochrona lęgów (pilnowanie gniazd przed zrabowaniem lub zniszczeniem przez człowieka),
- aktywne zwalczanie zabijania i handlu ptakami,
- intensyfikacja badań telemetrycznych z zastosowaniem nadajników GPS w celu uzyskania kompletnego obrazu rozmieszczenia terenów łowieckich na obszarze Kotliny Biebrzańskiej, a także na monitoringu lęgów.

Członkowie Komitetu Ochrony Orłów współdziałając z administracją Biebrzańskiego Parku Narodowego i Nadleśnictwa Rajgród, korzystając z wyników prowadzonego od niemal 20 lat monitoringu, utworzyli 48 stref ochronnych wokół gniazd orlików grubodziobych i krzykliwych. Same tylko strefy ochrony ścisłej (całorocznej) objęły obszar o powierzchni ponad 3000 ha. Na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego zbudowano 90 sztucznych platform gniazdowych, rozpoczęto proces odkraczania i wykaszania żerowisk. Podjęto też pierwsze działania zmierzające do podniesienia poziomu wód w kotlinie.

Opracowanie: Anna Suska
Konsultacja merytoryczna: Tadeusz Mizera

Literatura

1. Garbarczyk H., Garbarczyk M. 2010. „Fauna Polski. Atlas Zwierząt Chronionych”, Mułico, Warszawa.
2. Kruszyński A. (pod red.) 2005. „Ptaki Polski”, Mułico, Warszawa.
3. Maciorowski G., Meyburg B.-U., Mizera T., Matthes J. 2009. „Wykorzystanie badań naukowych w ochronie orlików *Aquila clanga* oraz *Aquila pomarina* na obszarze Kotliny Biebrzańskiej”, W: „Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej”, R 11 z. 2 (21).
4. Maciorowski G., Mizera T., Meyburg B.-U. 2006. „Występowanie i ochrona orlika grubodziobego *Aquila clanga* na obszarze Kotliny”, W: „Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej 8”, 2 (12): 105-114.
5. Mizera T., Maciorowski G. 2004. „*Aquila clanga* Pall., 1811. Orlik Grubodzioby”, W: „Poradnik ochrony gatunków i siedlisk – siedliska przyrodnicze”, Ministerstwo Środowiska: 243-246.
6. Mizera T., Maciorowski G., Meyburg B.-U. 2001. „Orlik grubodzioby. Polska Czerwona Księga Zwierząt. Kręgowce”. W: Z. Głowacki (pod red.), PWRiL, Warszawa: 145-148.
7. Pielowski Z. 1996. „Ptaki drapieżne”, Oficyna Edytorska Wydawnictwo Świat, Warszawa.
8. Szokalski M. (pod red.) 2009. „Ilustrowana encyklopedia zwierząt Polski”, Carta Blanca grupa wydawnicza PWN, Warszawa.
9. Zawadzka D., Lontkowski J. 1996. „Ptaki Drapieżne”, Agencja Reklamowo Wydawnicza Arkadiusz Grzegorzewski, Warszawa.

Strony internetowe

1. <http://life.aquila-it.pl> [dostęp: 2012-03-27]
2. http://www.aquilait.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=6Awspieramy-ogolnopolski-projekt [dostęp: 2012-03-27]
3. http://www.koo.fco.ngo.pl/orlik_grubodzioby.php [dostęp: 2012-03-27]

Młodociany orlik grubodzioby w locie (źródło: Z. Pielowski „Ptaki drapieżne”, Wydawnictwo Świat, Warszawa 1996)

Orlik grubodzioby – sylwetka w locie (źródło: J. Abramowicz (pod red.) „Ilustrowana encyklopedia zwierząt Polski”, Carta Blanca, Warszawa 2009)